

Vuk'uzenzele

Yi humelerisiwile hi: Vufambisi bya Mfumo bya Vuhlangani na Mahungu (GCIS)

English/Xitsonga

Sunguti 2023 Nkandziyiso

NSFAS yi endla leswaku vantshwa va kota ku antswisa vutomi bya vona

Owen Mngadi

Bongumenzi Mvelase u le ka gondzo ra kahle ku humelerisa norho wa vuhlangi bya yena wo va gqwetankulu ra xiyimo xa le henhla endzhaku ko kuma mpfuneto wa timali. Xichudeni lexa 22 wa malembe lexi nga eka lembe ra vunharhu ra tidyondzo ta nawu kusuka eka Yunivhesiti ya N'walungu-Vupeladyambu (NWU) i muvuyeriwa wa Xikimi xa Mpfuneto wa Timali xa Swichudeni xa Rixaka (NSFAS).

Mvelase loyi a humaka eUtrecht eKwaZulu-Natal, u loveriwile hi vatswari va yena havambirhi a ha ri lontsongo naswona u kurisiwile hi vakokwana va yena. Mhaka yo vava, na vona va lovile loko a ri eka Giredi ya 10, leswi swi nga n'wi sindzisa ku rhurhela eGauteng laha a nga heta kona matiriki ya yena a ri karhi a tshama na swirho swin'wana swa ndyangu.

Hambiswiritano, Mvelase u vula leswaku u tshame a ha tiyimiserile eka norho wa yena wa vuhlangi naswona u dyondze hi matimba ku fikelela swilaveko swa mpi-mohansi swa ku amukeriwa eyunivhesiti. Hi ku landza swilaveko swa NWU swo nghena eka digiri ya *Bachelor of Laws*, Mvelase u kume levhele ya 5 (60–69%) hi Xinghezi na Xizulu na levhele ya 3 (40–49%) hi matematiki.

Xikoro xa yena xa mikutlunywa xa ku amukeriwa, lexi xi nga nhlayoxikarhi ya tidyondzo hinkwato – ku ri karhi ku nga katsiwi Ntiviso wa Vutomi – a ku ri 32.

Mvelase u vula leswaku matirhelo ya yena ya kahle eka matiriki na nseketelo kusuka eka vandyangu va ka vona na vadyondzisi swi n'wi hlohloterile ku khomelela eka norho wa yena wo va gqweta kutani u sungule ku lava

swivandlanene swa timali.

U twe hi mayelana na NSFAS eka siku ra ntirhovutomi kutani u endle xikombelo hi lembe ra yena ro hetelela ra le xikolweni xa le henhla. U vula leswaku u kume endlelo ra kona ri olovile naswona a nga vangi na ku tikeriwa loko a fika eyunivhesiti eka lembe ra yena ro sungula.

NSFAS yi n'wi nyike basari ya vutalo leyi yi angarheleke mali ya tidyondzo, vurhuhelo, mali ya tibuku na mali ya swakudya ya n'hweti na n'hweti ya R1 500. U vula leswaku ku va muvuyeriwa wa NSFAS swi vile mphalalo eka yena hikuva a ta kota ku kongomisa miehleketo eka tidyondzo ta yena naswona a ri karhi a nga vileli hi xiphiko xa mali.

U tirhisa yin'wana ya tihakelo ta yena ku tlhelela ekaya eKwaZulu-Natal hi nkarhi wa tiholidiye ta swikolo.

Hambiloko a ri karhi a swi vona leswaku wa ha ri na rendzo lerikulu leri a langutaneke na rona loko

a nga se amukeriwa tanihi gqwetankulu, wa tsaka hi rendzo leri a nga ri famba kufikela sweswi.

“A ku ri na mikarhi leyi a ndzi ri na swivutiso hi mayelana na leswi ndzi nga ta swi endla endzhaku ka matiriki hikuva u lava mali ku ya eyunivhesiti, hikokwalaho ndzi tsakile leswaku NSFAS yi ndzi pfunile ku ta fika laha, hambileswi ka ha riki na rendzo ro leha leri ndzi faneleke ku ri famba” a vula.

Ku angula eka xilanghwa xa yena xa ntirhovutomi, Mvelase u vula leswaku u swi tive kusukelaloko a ha ri lontsongo leswaku tihakelo ta nawu a ti fikeleleki eka vanhu lava nga riki na swa vona naswona wa tshemba leswaku u ta pfuna vanhu van'wana loko a ta va a tshamisekile eka xiyenge xa nawu. U tsakela ku va gqweta ra timfanelo ta ximunhu ku va na nkhumbo eka

Swi ya emahlweni eka pheji 2

Packhouse changes local farmers' fortunes

Page 7

Maarman ready to be seen through photography

Page 10

Ku hlaya Vuk'uzenzele dawuniloda GOVAPP eka:

Secha SA Government eka Google playstore kumbe appstore

HLANGANA NA HINA

Vuk'uzenzele

@VukuzenzeleNews

Webusayiti: www.gcis.gov.za

Imeyili: vukuzenzele@gcis.gov.za

www.vukuzenzele.gov.za

Tel: (+27) 12 473 0103

Tshedimotso House:

1035 cnr Francis Baard and Festival streets, Hatfield, Pretoria, 0083

YA MAHALA A YI XAVISIWI

Swi ya emahlweni ku suka ekapheji 1

vaakandhawu va ka vona, ngopfungopfu eka timhaka ta mayelana na antswiso wa misava, leswi a vulaka leswaku a swi se ololoxiwa emugangeni wa ka vona.

U vula leswaku yunivhesiti yi vile ntokoto lowu nga n'wi pfula mahlo. U hlanganile na vanhu lava khutazaka lava nga eka xiyimo xo n'wi pfula ku fikelela swikongomelokulu swa yena.

“Ndzi tekile xiave eka

minongoloko yo tala leyi nga ndzi pfula ku twisisa ntirhovutomi lowu ndzi nga wu hlawula. Ndzi kota ku hlangana na vanhu lava nga eku humeleleni swinene eka ntirho lowu; i ntokoto wo nyanyula swinene,” a vula tano.

Nseketelo wa swichudeni

Mvelase u khutaza swichudeni leswi tsakelaka ku dyondza leswi nga kotiki ku hakela timali ta tidyondzo ku endla xikombelo eka NSFAS ku fikelela milorho ya swona.

Hambiswiritano, u tsundzuxa leswaku ku va na ntlhontlho eka swichudeni – ngopfungopfu leswi humaka eka mindyangu leyi nga na vusweti leswi nga se fambaka ngopfu – hikuva swi va ekule na le kaya. U vilerisiwa hi vavuyeriwakulobye lava hetelalaka va tshikile va nga si heta tidyondzo hikwalaho ka matirhelo ya vona ya le hansi eka tidyondzo. Swichudeni leswi twaka swi tikeriwa, u vula leswaku swi boheka ku tirhisa tindhawu ta yunivhesiti ta nseketelo wa miehleketo na

ntivomiehleketo.

U vula leswaku xin'wana xa swipimelo swa NSFAS xo va swichudeni swi ya emahlweni swi va na basari kufikelaloko swi ambala gaweni i ku va swi tirha kahle eka tidyondzo ta swona.

“NSFAS yi tise ku tshemba eka vo tala va hina lava hi sukaka eka vundzaku byo pfumala. Ndzi khutaza munhu un'wana na un'wana loyi a nga kona, ngopfungopfu loyi a humaka eka tindhawu ta le matikoxikaya, ku rhumela swikombelo swa vona

hi nkarhi na ku antswiso mipimo ya mapaselo ya vona leswaku va ta kota ku fikelela ntirhovutomi lowu wa wu tsakelaka.

“Hi tlhela hi boheka ku twisisa leswaku loko swi tikomba swi ri kahle na ku va swa mahala, ku na munhu un'wana loyi a hi hakelelaka hi xibalo. Hi nga tirhisi swivandlanene leswi hi ndlela yo biha,” a vula. **U**

Endla xikombelo xa Mali ya NSFAS ku nga si fika 31 Sunguti 2023!

More Matshediso

Hambileswi Xikimi xa Mpfuneto wa Timali wa Swichudeni xa Rixaka (NSFAS) xi nga ta pfala swikombelo swa mali hi siku ra 31 Sunguti eka lembexidyondzo, xikimi lexi xi tsundzuxa vaendli va swikombelo ku swi endla sweswi va nga rindzeli kufikela nkarhi wo hetelala.

NSFAS yi nyika mpfuneto wa timali eka vadyondzi lava va tsakelaka ku dyondza kumbe lava se va dyondzaka eka yunivhesiti ya mfumo kumbe kholichi ya Dyondzo ya Xithekiniki na Mitirho ya Mavoko na Vuleteri (TVET) naswona va huma eka mindyangu leyi nga na malinghena ya R350 000 kumbe ehansi ka yona.

Hi ku ya hi NSFAS, vaendli va swikombelo lava va pfumeleriwaka ku kuma mali ya yona va hakeleriwa ku tsarisa, tidyondzo, mali ya swakudya, vurhurhelo kumbe vutleketli; matheriyali wo dyondza; na mali yo tihlayisa.

Ku fikelela basari ya NSFAS, u fanele ku va muakatiko wa Afrika-Dzonga loyi a kunguhataka ku dyondza hi 2023 kumbe se u dyondza eyunivhesiti ya mfumo kumbe kholichi ya TVET.

Swilaveko

Wa fikelela ku hakeleriwa loko:

- U ri muamukeri wa malimpfuneto ya Ejensi ya Nsirhelelo wa Vanhu ya Afrika Dzonga (SASSA), kumbe
- U ri munhu loyi a nga na mutsoniwa, loyi a nga malinghena ya muti leyi katsanisiweke leyi nga tluliki R600 000 hi lembe, kumbe
- U ri xichudeni lexi nga eku dyondzeni naswona wa fikelela hi ku ya hi tidyondzo.

Hilaha ku tsarisiwaka hakona kumbe ku endliwaka xikombelo hakona?

Ku endla xikombelo xo hakeleriwa, u fanele ku tsarisela akhawunti ya

@myNSFAS hi ku landzelela magoza lama landzelaka:

- Endzela www.nsfas.org.za
 - Tlilika thebe ya myNSFAS evokweni ra xinene ehenhla ka xikirini xa wena.
 - Tata vuxokoxoko bya wena tanihileswi byi nga xiswona epasini ra wena.
 - Tata vuxokoxoko bya wena byo tihlanganisa lebyi tirhaka (NSFAS yi ta byi tirhisa ku ku tivisa timhaka ta nkoka hi mayelana na xikombelo xa wena).
 - Amukela swipimelo hi ku khwajula eka bokisi leri nyikiweke. Xiendlo lexi xa boha naswona xi ta pfumelela NSFAS ku tiyisisa vuxokoxoko lama nyikiweke.
 - Tumbuluxa phasiwede ku sirhelela akhawunti ya wena, tiyisisa phasiwede kutani u tlilika eka 'CRE-ATE'.
 - Xihungwana lexi tiyisisa ku tumbuluxiwa ka akhawunti xi ta humelela eka xikirini.
- “Tsundzuka ku hlayisa vuxokoxoko bya wena n'wini na tiphasiwede swi va xihundla hi mikarhi

hinkwayo ku papalata ku yiveriwa vutitivisi bya wena kumbe ku va vanhu vo endla vuxisi va fikelela phurofayili ya wena,” ku vula NSFAS.

Yi engetela leswaku vaendli va swikombelo va fanele ku va na vukheta bya tipheji ta le ka inthanete ta vunwa leti endlaka wonge i ta NSFAS, tanihileswi ku nga vaka ku ri vanhu vo endla vuxisi va ringetaka ku teka vuxokoxoko bya wena n'wini.

Vaendli va swikombelo va boheka ku va na tidokhumente leti landzelaka loko va endla swikombelo:

- Khopi ya ID/Setifikheti ya ku Velekiwa
- Khopi ya pasi ra mutswari/vatswari kumbe ra muhlayisi/muringani
- Loko u ri na Simatikhadi, ku laveka matlhelo hinkwawo ya khadi
- Vumbhoni bya malinghena (laha byi khumbekaka)
- Vatsoniwa va fanele ku tata fomo ya Xiengetelwa xa A xa Vutsoniwa, leyi kumekaka eka webusayiti ya NSFAS
- Loko u tiveka tanihi n'wana loyi a nga sirhele-

lekangiki eka Ndzawulo ya Nhluvukiso wa Vaaki, u boheka ku humesa fomo ya Xihlambanyo xa N'wana loyi a nga Sirhelelekangiki leyi tatiweke hi vutalo leyi tatiweke hi soxaliweka

- Loko u kombisa leswaku u hava vuxokoxoko bya xirho xa ndyangu xo karhi na/kumbe setifikheti yo velekiwa leyi komisiweke, u boheka ku tata Xihlambanyo: Non-SASSA.

“Sisiteme yi ta endla nxaxamelo wa tidokhumente leti lavekaka ku va ti apulodiwa hi ku ya hi xikombelo xa wena,” ku vula NSFAS. **U**

Ku kuma vuxokoxoko hi vutalo, endzela www.nsfas.org.za kumbe u landzelela @myNSFAS eka Twitter, MyNSFAS eka Instagram kumbe National Student Financial Aid Scheme eka Facebook.

government communications

Department: Government Communication and Information System
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

Tel: 012 473 0353

Email: vukuzenzele@gcis.gov.za

Address: Private Bag X745, Pretoria, 0001

Head of Editorial and Production

Regomoditswe Mavimbela
Regomoditswe@gcis.gov.za

Acting Editor-in-Chief

Zanele Mngadi | Zanelemngadi@gcis.gov.za

Acting Managing Editor

Tendai Gonese | tendai@gcis.gov.za

News Editor

Noluthando Motswai

Writers: More Matshediso

Graphic Designers

Tendai Gonese | Benny Kubjana

Production Assistants

Jauhara Khan | Sebastian Palmer

Language Practitioners

Nomgcibelo Motha | Boitumelo Phalitse
Thandolunye Khulu | Mahanyeke Ramapala

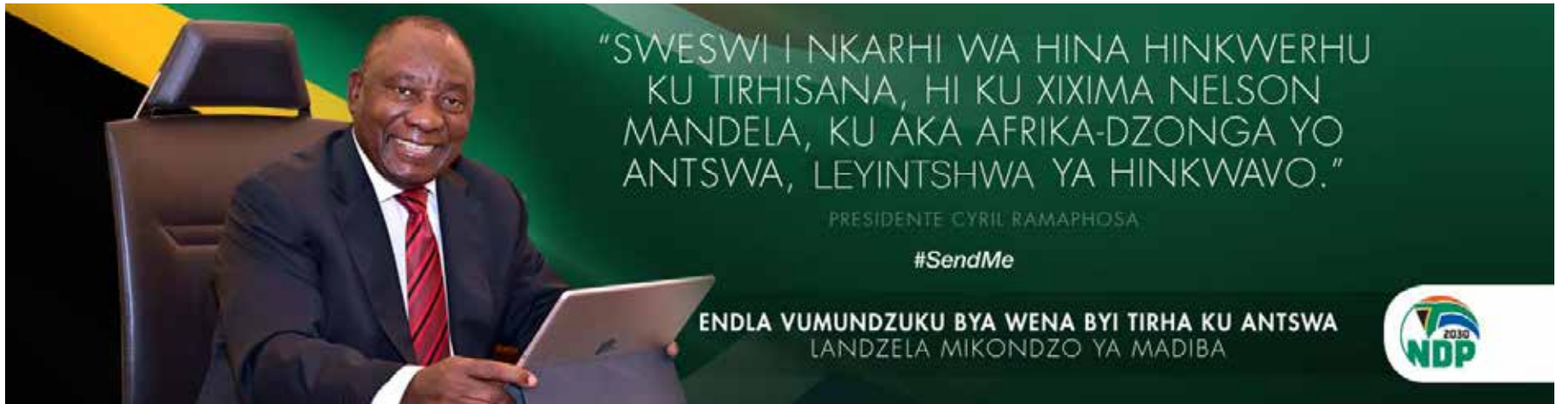

Vuk'uzenzele
is published by Government
Communications (GCIS)

Distributed by:
ON THE DOT

Printed by:
RISING SUN PRINTERS

The material in this publication may be reproduced, distributed, or transmitted in any form or by any means, including photocopying, recording, or other electronic or mechanical methods, without the prior permission of the publisher on condition that this publication shall be credited as the source.

Ntshunxeko wa swihangalasangamahungu eAfrika-Dzonga xivangelo xa ku tshemba na ku tinyungubyisa

Swihangalasangamahungu swo tsariwa leswi tshunxekeke swi le xikarhi ka mipindzulo ya nko-ka swinene ya xidemokirasi xa hina, kambe hi swin'wana leswi nkarhi wun'wana hi swi tekelaka ehansi swinene.

EAfrika-Dzonga ku lava ku va malembe ya 45 lama nga hundza, ntirho wa vutekamahungu a wu tekiwa tanihi nxungeto eka ntshamiseko wa tiko.

Eka ku ehleketsisa hi mayelana na hilaha swilo swi cinceke hakona kusukelaloko ku vile na xidemokirasi, xipimi xa xiviri hi mayelana na ntshunxeko wa swihangalasangamahungu emisaveni hinkwayo lexi hangalasiweke hi Vaviki vo Pfumala Mindzilikano (RSF) xi pfula mahlo.

Ehansi ka xiviko xa tiko rin'wana na rin'wana ku na swifaniso swa vuxokoxoko leswi koxometaka ku xanisiwa ka vatekamahungu.

Munhu u tekela enhlokweni, tanihi xikombiso, leswaku lembe leri ntsena 45 wa vatekamahungu na 4 wa vatirhi va swihangalasangamahungu va dlayiwile eka swiphemu swo hambanahambana emisaveni hinkwayo eka swiyimo leswi fambelanaka na ntirho wa vona. Nakambe, nan'waka, 207 wa vatekamahungu na 7 wa vatirhi va swihangalasangamahungu va pfaleriwile ekhotsweni.

EAfrika-Dzonga, ku hava vatekamahungu lava nga dlayiwa hi 2022 eka swiyimo leswi fambelanaka na nghingiriko vutekama-

hangungu naswona ku hava lava nga pfaleriwa ekhotsweni. Leswi swi tlhele swi va tano na le ka lembe leri nga hundza, lembe ra le ndzhaku ka rona na le ka malembe ya le ndzhaku ka wona.

Leswi i xikombo xa ku tiya ka vukahle byo tiya ku nga ri ntsena bya swihangalasangamahungu swa hina kambe bya xidemokirasi haxoxe.

Leswaku vatekamahungu va tshunxekile ku endla ntirho wa vona handle ko chava ku va na switandzhaku hi swin'wana leswi hi nga tinyungubyisaka swinene haswona. EAfrika-Dzonga, swihangalasangamahungu swi nga hangalasa na ku haxa swi tshunxekile, naswona swihangalasangamahungu swa tilawula hi ku tirhisa tindlela to hambanahambana to tanihi Xikatsamilawu xa Swihangalasangamahungu swo Tsariwa.

Vutekamahungu bya xitayili xo yiva rinoko lebyi fambisanaka swin'we na mavikelo yo tivikana. Xitsariwa xa vukhensivusoli xo tivikana, lexi nga na vuxokoxoko xi kona hi ku fambisana xikan'we no lavana na mahungu ya rihlevo na ku hlasela vanhu vo tiveka, vanhu va ndhuma na van'watipolitiki.

Tanihi murhangeri wa tiko, ndzi nhlokombaka ya swikumiwa swa swihangalasangamahungu swo hambanahambana kwalomu ko lava ku va endlelo ra siku na siku. Leswaku Phuresidente u fanele ku tshama a vekiwé tihlo hi swihangalasangamahungu hi mikarhi hinkwayo swi

languteriwile naswona ndzi ta ya emahlweni ndzi swi amukela hambiloko swi tika.

Ntshunxeko wa swihangalasangamahungu i muhandzu wa xidemokirasi lowu hi faneleke ku wu sirhelela no ringeta ku wu hlayisa.

Leswi swi va tano ngopfungopfu laha ku nga na ku ringeta ku chavisa, ku xungeta kumbe ku miyeta vatekamahungu hi ku tirhisa tipulatifomo ta le ka inthanete na tin'wana. Leswi swi vonakile ngopfungopfu hi nkarhi wa ku tekiwa ka vulawuri bya mfumo.

Leswi a swi karhata ngopfu a ku ri mihlaselo leyi a yi kongomisiwile eka vatekamahungu va tipolitiki vaxisati eka tipulatifomo ta swihangalasangamahungu swa vanhu, hi ku tirhisa theminoloji ya rivengo eka vaxisati na hambu ku ri ku fambisana na mixungeto ya madzolonga ya masangu.

Loko ku tekeriwa enhlokweni nkarhi lowu khomisa tingana lowa ha ku hundzaka, swa vilerisa loko hi vona ku vuyelela ka mixaka ya ku xanisa ka le ka inthanete na yin'wana leyi kongomisiwaka eka vatekamahungu eka vutomi bya rixaka ra ka hina.

Ku khomiwa hi ndlela yo biha ka vatekamahungu leswi humelelaka eka swiphemu swo tala swa laha misaveni hi swin'wana leswi swi nga fanelangiki ku pfumeleriwa ku endleka laha Afrika-Dzonga. Swihangalasangamahungu swi tlanga xiphemu lexi nga pimanisiwika na nchumu eka ku tiyisisa leswaku ku na vutihlamuleri eka

mfumo wa hina wa xidemokirasi, hikokwalaho hi boheka ku yima hinkwerhu hi tiya ku lwisana na ku ringeta kwihi kumbe kwihi ko chavisa kumbe ku miyeta vatekamahungu.

Hambileswi ku nga na leswi hi nga swi fikelela eka ntshunxeko eka swihangalasangamahungu swo tsariwa, nan'waka ku pimiwa ka Afrika-Dzonga eka Xikombo xa Ntshunxeko wa Swihangalasangamahungu swo Tsariwa swa Misava xa RSF ku ye ehansi hi tinochi tinharhu kusukela hi 2021.

Ku na matlhelonyingi ya ntshunxeko wa swihangalasangamahungu. Vuhlayiseki bya vatekamahungu hi xin'wana xa swikombo; leswin'wana i mbangu wa tipolitiki na wa ikhonomi, rimba ra xinawu na mbangu wa mfuwo wa vanhu. Xikombo lexi xi tshaha ku fikeleriwa ka vutekamahungu bya risima hi ku tirhisa tipulatifomo leti hakeleriwaka tanihi rihika ra ikhonomi eka vaakatiko, ntshikelelo wa ntungukulu wa COVID-19 eka ku pfuniwa ka swihangalasangamahungu leswitsongo na leswi tiyimelaka hi timali ku kota ku tirha na mapfumba yo onha vito hi mihlangano ya tipolitiki lama kongomisiweke eka vatekamahungu.

Xiphemu xin'wana lexi xi khumbaka hi ndlela yo tikisa xiyimo xa vutekamahungu ku nga ri laha Afrika-Dzonga ntsena, kambe emisaveni hinkwayo i nxungeto lowu vangiwaka hi mahungu ya vunwa.

Ku nghenelela ko phikelele ka mahungu ya vunwa lama hangalasiweke eka inthanete na eka

swihangalasangamahungu leswi tivekaka swa vilerisa. Vuswikoti bya swona bya ku twisa ku vava byi ndlandlamuka kuhundza na mipimo ya mutirhisi a ri yexe bya mahungu.

Hi tivonele hi hexe nkhumbo wo heta matimba wa nkantshamiseko wa Mawuwana 2021 eka swiphemu swo talanyana swa tiko, loko vuxokoxoko bya vunwa lebyi a byi humelerisiwa wonge i vuviki bya mahungu byi hlanganyeteke ku tshwukiselana mahlo exikarhi ka vaakandhawu naswona a byi tirhisiwa ku hlohlotela vanhu ku va va endla swendlo swa vugevenga na hambu ku ri ku hlohlotela madzolongu.

Emalembeni ya mahungu ya vunwa, hi lava swihangalasangamahungu swo tala, ku nga ri switsongo.

Xisiveri xi ri xoxe xa ku engeteriwa ka mahungu ya vunwa i ku kula na ku ndlandlamuka ka tindhawu ta swihangalasangamahungu swo tshembeka. Xisiveri xi ri xoxe xa ku engeteriwa ka vutekamahungu byo biha lebyi nga taleriwa hi tijenda ta tipolitiki i vatekamahungu lava nga tshembeka, lava nga leteriwa hi ku hetiseka lava ntsakelo wa vona wu ri woxe ku nga ku dyondzisa na ku tivisa vanhu.

Havumbirhi bya mfumo na sekitara leyi nga riki ya mfumo va komberiwa ku tlanga xiphemu xa vona ku seketela swihangalasangamahungu swo tsariwa leswi tshunxekeke hi ku tiyisisa leswaku ku na vuyiseka-mahlweni hi ku tirhisa ku navetisa, swinakulobye swa vundzeni na timodlolo tin'wana.

Hi losa vatekamahungu va tiko ra ka hina lava tirhaka hi matimba, vahleri na vatirhi va swihangalasangamahungu van'wana lava va yaka emahlweni va hetisisa ntirho wa vona wa nkoka eka ku korhokela xidemokirasi.